

Mythologia, Venise, 1567 - III, 18 : De Diana

Auteur(s) : Conti, Natale

Collection Mythologia, Venise, 1567 - Livre X

Ce document a pour résumé :

[Mythologia, Venise, 1567 - X \[31\] : De Diana](#)

Collection Mythologia, Francfort, 1581 - Livre III

[Mythologia, Francfort, 1581 - III, 18 : De Diana](#) est une version augmentée de ce document

Collection Mythologie, Paris, 1627 - Livre III

[Mythologie, Paris, 1627 - III, 19 : De Diane](#) est une transformation de ce document

Collection Mythologie, Lyon, 1612 - Livre III

[Mythologie, Lyon, 1612 - III, 18 : De Diane](#) est une transformation de ce document

Informations sur la notice

Auteurs de la notice Équipe Mythologia

Mentions légales

- Fiche : Projet Mythologia (CRIMEL, URCA ; IUF) ; projet EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne Nouvelle). Licence Creative Commons Attribution – Partage à l'Identique 3.0 (CC BY-SA 3.0 FR)
- Images : Münchener DigitalisierungsZentrum (MDZ).

Citer cette page

Conti, Natale, *Mythologia* Venise, 1567 - III, 18 : De Diana, 1567

Projet Mythologia (CRIMEL, URCA ; IUF) ; projet EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne Nouvelle)

Consulté le 17/09/2025 sur la plate-forme EMAN :

<https://eman-archives.org/Mythologia/items/show/831>

Présentation du document

Publication Venise, Comin da Trino, 1567

Exemplaire Munich (Allemagne), Münchener DigitalisierungsZentrum (MDZ)

Res/4 Ant. 50

Formatin-4

Langue(s)

- Grec ancien
- Latin

Pagination 82r°-85r°

Des dieux, des monstres et des humains

Entités mythologiques, historiques et religieuses [Diane](#)

Notice créée par [Équipe Mythologia](#) Notice créée le 30/04/2018 Dernière modification le 25/11/2024

Quod solis mactare boues Hyperionis ausi.

Cum lumen à sole accipiat, Solis filia dicta est. At eadem soror, q̃ ex Hyperione cum sole nata creditur, vel quod illi sol tanquam sorori lumen impertiat, vel quod fraternè tempora inter se diuiserint, cum luna nocti, sol diei moderetur. Nam cum sol per se sit lucidus, luna nullum habet propriū lumen, sed tanquam speculum corpus Diaphenes existens receptum à sole lumen ad terram transmittit. Dicta est in curru vehi, propter celeritatem, quam sine vehiculo vulgus intelligere non poterat, quod etiam attinet non mediocriter ad orationem poeticè exornandam. Quod vestes indueret variorum colorum, id excogitatum fuit ad explicandas multiplices mutationes; quodque in Oceano lauaretur dictum est ad opinionem vulgi, cum tantundem vndique distet à terra & ab aquis. Illud sanè ridiculum est fuisse aliquod tempus, cum luna non esset, neque tamen vllum vel architectum, vel ferramenta proferri, vnde luna fabricari coepit. Hæc eadem mas & femina putata est, quia humorem & nutrimentum præbeat animantibus, & quia maris vice nocturnum præbet calorem, quo plurima ad putredinem & ad generationem adiuvantur, vt ait Ptolemæus in magna Compositione; quare illi sacrificabatur à maribus veste muliebri, à mulieribus virili indutis, vt scripsit Philochorus. Deinde sagittas lunæ tribuerunt antiqui vel propter radios, quos ad corruptionem demittit, vel propter dolores parientiū, cum illi non valde sint dissimiles doloribus vulnerum, acerbis eorum exprimentes. Hanc ideo parturientes ad lenandos dolores inuocabant, vt infantes facilius in lucem ederentur, Lucinam nominantes: atque cū vna esset varia nomina pro variis facultatibus sortiebatur. Credita est plurimū conferre beneficiis, quoniam multe sunt admirabiles planetarum vires certo quodam ordine collocatorum. Nam alia vis est oppositorum, alia coniunctorum, alia in regionibus aliis existentium planetarum, cum per tertiā vel quartam vel sextam partem circuli distiterint. Neque hoc mirum videbitur si quis cognouerit Mercurium Trismegistum in statuas certo ordine collocatas certis magnitudinum rationibus seruatis demones solitum accire, ita vt illæ mox loquerentur. At quoniam eadem est etiam Diana vocata, nunc de Diana verba faciamus.

De Diana.

Cap. XVIII.

Cum eadem luna sit, & Hecate, & Diana, tamen non omnes hæc vires, quæ per has intelliguntur, vno nomine dicuntur, etsi ab vno fonte manant. Cum enim Hecate nunc Iouis, nunc Aristæi, nunc Tartari, nunc Perse filia dicatur; luna modo Hyperionis, modo Pallantis; quod illa sit factorum vis à Deo proficiscens, vt diximus, hæc velocissimus sit planeta, cuius multiplex est potentia in rebus inferioribus, quæ quoniam maximè remouetur à vi primi motus, maximè sua natura vitur. Hanc eadem esse Hecaten patefecit Callimachus in hymno in Dianam, qui illam Pheream nominauit, cuiatem fuisse Hecaten constar, vt est in his;

Περσεύς, ἠὲ τὸν Ἰουῖος, ἠὲ τὸν Ἀριστῆος, ἠὲ τὸν Τάρταρος.

Salve Munychia, & porrus tutela, Phæra.

Hanc filiam fuisse Latonæ Cæique Titani constar, quàm Nicander in Theiacis ita Titanidem nominauit;

X 1

vidi

258

Exoto meditata necem vt fuit Orioni.

10

Delia, iudicium subsequar ipsa tuum.

10

Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.

Si crescit, minor est, maior si contrahit orbem.

20

Edita in Ortygia hæc, in Delo est ortus Apollo.

40

Mythologia.

Montium custos nemorumq; virgo,
Quæ laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, admissisq; letho
Diua triformis.

Et Virgilius libro vndecimo;

Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo.

10 Prefecta fuit præterea parturientibus, ut intelligeret quantum malorum cum-
mulum deirasset, cum virginitatem experiuit; ut licet ex his Callimachi
versibus intelligere, ubi se nunquam in urbem adituram dicit, nisi cum a
parturientibus vocabitur;

*ἄλμα τὴνδε καὶ νηὶ πλοῦτος ἔσθ' ἔτι
καὶ νηὶ πλοῦτος ἔσθ' ἔτι καὶ νηὶ πλοῦτος.*

Urbes accedam solum, ac sub recta virorum,
Pressa dolore graui nisi cum me samina partus
Auxilio arcesser.

20 Multiplex denique officium fuit Dianæ, quippè cum virgines pertæse iam
virginitatis, ut eius Dæ, cuius hætenus in tutela fuissent, iram deitaret,
confueverint in canistris sacrificia ad Dæ templum deportare, eius numi-
nis veniam postulantes, quod a Græcis *καὶ πρὸς* dicebatur, neque eos cani-
stros, nisi illæ ferebant, quæ ad nobilem ætatem peruenissent, de qua con-
suetudine meminit Theocritus in Pharmaceutria. Deinde cū ita vetus ex-
creuisset gravidis puellis, ut sueta Zona uti amplius non possent, eam Zo-
nam mos fuit in templo Dianæ *ἁγίῳ* cognomento, Zonam soluentis sci-
licet, quod fuit apud Athenienses, deponere, quare postea dictum est Zonam
soluere, pro eo quod est gravidam fieri, quod patet ex his carminibus Apol-
lonii lib. primi;

*πρῶτον μὲν τὴν Ζώναν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ, ἔπειτα
ἐπὶ τῷ ἁγίῳ, ἐπὶ τῷ ἁγίῳ, ἐπὶ τῷ ἁγίῳ.*

30

Prima soluta mihi est, postremaq; Zona, quod ipsa
Inuidit multos natos Lucina misellæ.

Cum igitur obstetricis munere fungeretur, dicta est a Græcis *ἁγία*, a La-
tinis Lucina, quia nascencia omnia in lucem evocaret. Cum vero venatum
exiret, quo cultu corporis vteretur, expressum est in illo Epigrammate;

ἄρτι, πρῶτον τὴν, καὶ ἀρχὴν φέρει.

Πρῶτον δὲ τὴν ἁγίαν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ.

Ἐπειτα χρυσὴν τεταμένην, καὶ πρὸς αὐτὴν

ἑνὴν, καὶ πρὸς αὐτὴν ἑνὴν.

καὶ πρὸς αὐτὴν ἑνὴν, καὶ πρὸς αὐτὴν ἑνὴν.

καὶ πρὸς αὐτὴν ἑνὴν, καὶ πρὸς αὐτὴν ἑνὴν.

40

Arcus ubi Diana iacet, vel plena pharetra?

Aut ubi Cretensis Endromis arhylidis?

Fibulaq; ex auro, fucataq; murice vestis,

Qua solita est summi poplitis ora tegi?

Arma ea sunt prædæ: sed cum mihi sacra parantur,

Ut cernis, læta ad pocula inermis eo.

Huic Dæ currum aureum a ceruabus candidis tractum tribuerunt antiqui,
ut ait in his Callimachus;

ἄρτι

*Ἄφροδιτι καὶ ἑστὶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Διᾶς ἡ εἰκὼν αὐτῆς
ἵσταται, καὶ ἡ Δία, καὶ ἡ ἑστὶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Διᾶς ἡ εἰκὼν αὐτῆς
ἵσταται, καὶ ἡ Δία, καὶ ἡ ἑστὶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Διᾶς ἡ εἰκὼν αὐτῆς.*

Aurea nam domitrix Tityi sunt arma Diana
Cuncta tibi, & Zona, & iuga quæ cervicebus aurea
Cervarum imponis curram cum ducis ad aureum.

Memorix prodidit Pausanias alatam fuisse Dianæ effigiem apud Illeos, quæ
dextra pardum, sinistra leonem porrigeret. Ignifera præterea siue lucifera
Dea vocatur ab Euripide in Iphigenia in Tauris; qui eandem putauit esse
& lunam, ut diximus. Illā facultatem idcirco Dianæ tribuit Callimachus, 10
ut grauissimis afficiat calamitatibus quos libuerit, ut est in his;

*Ἐχέσθαι, ὅτε τὴν χαλκῶν ἐκείνην ἔργον
καὶ τὴν φῶς ἀπὸ τοῦ αἵματος, ὅτε δὲ πᾶσι
καὶ τὴν φῶς ἀπὸ τοῦ αἵματος, ὅτε δὲ πᾶσι
ἐκείνην ἔργον ἀπὸ τοῦ αἵματος.*

O miseri, quibus ipsa grauem tu concipis iram.
Nam morbus depascit oues, segetemq; pruinæ.
Orbanturq; senes natis, & foemina abortum
Mox partunt.

Nam horum omnium facultas est lunæ concessa. Scriptum reliquit Plu- 20
tarchus in vita Arati, Dianæ imaginem admirabilem quandam fuisse apud
Pellenenses: quæ exteris quidem temporibus neglecta iacebat, at ubi à sa-
cerdote efferretur, nemine quidem respiciebat, sed omnium refugiebat in-
tuitum in faciem. Illius enim aspectus non hominibus solum, quos demē-
tes faciebat, erat formidabilis ac grauis: sed etiam arbores vel faciebat in-
fecundas, vel fructus deiiciebat, quæcunque lata fuisset. Et Strabo libro 11.
Castabalim sanum fuisse Dianæ Persicæ scribit, ubi sacræ mulieres illæsis pe-
dibus super prunas ambularent. Legem fuisse in Tauris scribit Herodotus in
Melpomene, ut omnes Græci, qui naufragi eò appulissent, virgini Dianæ
immoletentur, vel, ut alii maluerunt, præcipites è quodam sublimi loco 30
deiicerentur. Alii id moris fuisse inquit ut caput eorum claua percuteretur,
qui cum essent mortui, eorum capita in cruce tolliebantur, quæ alii
tamen humari putarunt. Fuerunt qui putarent Tauricam illam Dianam
Iphigeniam fuisse Agamemnonis filiam, de qua Diana talis refertur fabu-
la à Pausania in posterioribus Eliacis. Fama est quòd Alpheus amore Dia-
næ captus ubi neq; gratia neq; precibus se quidquā ad nuptias proficere in-
telligeret, sit ad vim conuersus: ac illa fugiendo insequentem Alpheum
vique ad Letrinos ad nocturnos choros protraxit, ubi interesse Nympharum
lutosus consueuerat. Ibi Dea sibi, suisque sociis os ceno obiecit, quam cū
dignoscere non posset Alpheus elusus abiit; tum Letrini Dianæ Alpheus 40
templum dicunt. Huic Dex mos erat boues immolare, quare apud Persas
Persicæ Dianæ in traiciendo Euphrate scribit Plutarchus in Lucullo obuias
fuisse boues, quæ incalloditæ per regionem vagabantur lampadem Dex no-
tam habentes impressam. Quamuis Hora, verrem illi mactari dicit in his;

Imminens villæ tuæ pinus esto:
Quam per exactos ego latus annos,
Veitis obliquum medicantis ictum
sanguine donem.

Alū

Mythologia.

Alli dicunt omnium quæ nascerentur è terra primitias huic Deæ offerri solitas, ut apparet ex his versibus Euripidis;

Εγὼ γὰρ ὅταν τις εἴη
καλλίστη, τοῦτο φέρει πρὸς θεοῖς.
Ego quod annus optimam produxerit,
Voui immolare Luciferæ certe Deæ.

Sic cum ab Oeneo neglecta fuisset, qui primitias Diis cæteris agrestibus obtulerat, illa aprum Calydonium eximie magnitudinis excitavit ob indignationem, qui uniuersum agrum Oenei infestaret, quod expressit Qui. in

10 libro octauo Mutationum;

Huius opem Calydon, quamuis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece. causa petendi
Sua erat infestæ famulus, vindexq; Dianæ.
Oenea namq; ferunt plenis succelsibus anni
Primitias frugum Ceteri, sua vina Lyxo,
Palladios flauæ latrices libasse Mineræ.
Cæptus ab agricolis superos peruenit ad omnes
Ambitiosus honor: solas sine thure relictas
Præteritas cessasse ferunt Latoidos aras.

20 Mos fuit apud Plateenses antequam nuptias celebrarent Dianam cognomēto Eucliam placare sacrificiis, quod cum esset virgo, putaretur habere odio matrimonia, de qua consuetudine meminit Plutarchus in Aristide. Habuit celeberrimum omnium templorum & augustissimum Ephesium, quod totius Asiæ studio ducentis & viginti annis architecto Chersiphronē fuerat ædificatum: in quo fuerant centum & viginti septem columnæ à totidem Regibus erectæ admirabilis longitudinis ac pulchritudinis: nā ad sexaginta pedum mensuram accedebant, quarum triginta sex fuerunt incredibili artificio & magnificè eglatæ, cum apris tanto artificio columnarum Epistylliis. Aderant & picturæ mirificæ, & pulcherrimæ statuæ magnificentie eius templi conuenientes; quæ omnia ab Herosttrato viro Ephesio incensa fuerunt, ut hæc rōne, cū ingenii præstantia non posset, sibi perpetuitatem nominis compararet. Illud autem incendium accidit circiter Idus Sextilis, quo die natus est Alexander Macedo cognomento Magnus, ut ait Plutarchus in eius vita. Ne potiretur autem Herosttratus re per tantum scelus optata, sanxerunt Ephesii propositis grauissimis suppliciis ne quis in posterum Herosttratum nominaret. Atque huius magnificentissimi templi sublimitatem & mirabilitatem præclare expressit poeta in illo Epigrammate, quod etiam ipsum templum Parthenonem vocauit, huc virginum Thalamum;

40

τίς τ' αὖτ' αὖτ' οὐρανὸν ὑπερβῆκεν ἄνθρωπος,
τίς παρὰ τὴν γαῖαν ὑψίστην ἀνέστη;
Εἴ ποτε τις ἀνὴρ πλάσσειν θεῶν ἐπιβόησεν,
τὰς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κενεῖν ἀνθρώπων ἔργα;
ἢ τίς τὸν οὐρανὸν ὑπερβῆκεν ἄνθρωπος;
Τίς τ' αὖτ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κενεῖν ἀνθρώπων ἔργα;
Quis tulit è cælo sublinem parthenonem,
Qui fuerat superis cognitus ante Deis?
Mentia vbi Androchi, Imperium quæ existit Ionum,
In claram Musis, militiæque Ephesum?

Aa

An quis grata magis celo tibi terra sit altrix,

Diana hic thalamum percupis esse tuum?

Scriptum reliquit Strabo in lib. 14. quod cum illud templum, quod affabre & multo artificio à Chersiphronē extructū fuerat, conflagrasset, aliud Ephesii non minus magnificum construxerunt restructis prioribus columnis, detrahitis mulieribus aureis ornamentis, multisque opibus & publicè & priuatim undique in vnum collatis. Hanc invocare consueverunt cum fierent sacrificia veneficæ, ut est in lib. Epodon apud Horatium, in his; O rebus meis

Non infideles arbitre

Nox, & Diana, quæ silentium regis,

Arcana cum sunt sacra.

10

Multa cognomina sortita est Diana, à locis in quibus colta est, ab illis qui tēpla dicarunt, ab eventu rerum, sicut de Diis cæteris dictum est. Vt Taurophila siue Taurica, Perfica, Minthia, Pergæa, Ephesia, Epione, Forensis, Orthosia, Ilistria, Hægomache, Isora, Limnæa, lycea, Lucifera, Patroa, Phærea, Propylæa, Leutophryne, Orthia, suadela, Sospita, Saronis, Salaminia, Hegemona, Hemeretia, Callista, Cnacalytia, Agrotera, Elaphiza, condyleatis, Alphaia, Hymia, Agrestia, Pyronia, Laphria, Euclea, Stymphalia, Triclaria, Sciaditis, Philomirax, Chrysylacathe, Sacrificula, Cordace, Lycoatis, Lymnea, laculatrix, Venatrix. Rursus illius varia usurpant nomina varix nationes; nam Cretenses Dictynnā, Thraces Vpim, Arcades Orthosiam, parturientes Lucinam rārum vocarunt. Atque tot de Diana dicta sufficiāt, nunc sensa horum explicemus. Latonæ & Iouis filia putatur Diana, ac Phæbi soror. Quid ita? quia Latona, quam Plato in Cratylo à mansuetudine nominatam dicit, potest etiam à latere, quod latere significat, deduci, quia è tenebris Apollo & Diana nati sunt, è confusa scilicet rerum natura. Horum pater fuit Iupiter qui ex illa materia euocauit; Deus scilicet omnium parens & moderator, ut diximus. Alii ad mores hoc referentes, Latonam iniuriarum obliuionem putarunt, ut sensit idem Plato. alii quā illi, quibus est lunæ temperamentum, sunt obliuiosi, quibus humidum est cerebrum scilicet magnopere. Hanc virginem dixerunt, quod Veneris vsus plurimum obsit huiusmodi hominibus, cum illorum natura venationibus, aliisque exercitationibus naturalem calorem adiuuantibus, maxime conseruetur ac vigeat. Alii Dionysii & Cæteris filiam putarunt, alii Cxi & Phæbes, cum tamen omnes ad lunæ naturam respicerent. scirentque Dionysium ac Cxum Titanem solem esse; Cæterem nunc terram vocari, nunc crassiora corpora, cuiusmodi lunæ corpus apparet. Atque cum luna lumine luceat alieno, iure solis & crassioris materię filia esse dicitur. Dicta est viarum & montium esse custos, quoniam viatoribus & venantibus lumen præbeat per noctem, quare etiam Lucifera vocata est. Hæc eadem confert parturientibus, quia ob humoris copiam facilius partus oriuntur, & cum maxime viger, in plenilunio scilicet facilius. Inde sagittas etiam illi tribuerunt antiqui ob dolorum grauitatem. Et quoniam humectandis rebus accommodata est eius natura, neque vlla pestilentia sine humoris copia exoriri potest, hanc iure pestilentię autorem dixit esse Callimachus; cui pinus merito dicatur, quia lunæ temperamētū illa arbor obci neat. Illius velocitatē admirati antiqui alatā esse sinxerūt, & in curru à Ceruibus cædidis velocissimis trahi, quia color albus lunæ præcipue tribuitur; quia de causa argētū inter metalla est illi cōsecratū. At dicatur iā de cāpis Elysiis.

20

30

40

Y De